

МОЛОДІЖНІ РУХИ В УКРАЇНІ ТА ЇХ БАЗОВА ТИПОЛОГІЗАЦІЯ

© Гордієнко М., 2006

З'ясовуються сутнісні аспекти молодіжних рухів в Україні, висвітлюються історичні корені та суспільно-політичні етапи їх становлення. Автор аргументовано доводить особливості молодіжних проблем в Україні, які зумовлені нинішнім етапом радикально-революційних перетворень в нашому суспільстві, його культурною неоднорідністю, кризою влади. Саме молодь виявляється жертвою кардинальних соціальних змін. Відзначено необхідність введення до складу молодого покоління у всі сфери суспільного життя на засадах політичного плюралізму, що є актуальним в сучасних умовах розбудови української державності.

In article turn out the essence aspects of youth motions in Ukraine, elucidate historic roots and social and political stages of their formation. Author argued leads the peculiarities of youth problems in Ukraine, which is conditioned by presrent stage of radically-revolutionary transformations in our society, his cultural geterogeneity, authority crisis. A Namely young people appears by sacrifice of cardinal social changes. In research underlines an inclusion necessity of the younger set into all of spheres of society life on principles of political pluralism, that is actual in contemporary disorder conditions of Ukrainian state system.

Поступальний розвиток сучасного суспільства вирішальною мірою пов'язується з молоддю. Априорною умовою утвердження демократичного устрою є належний рівень організації молодіжного руху в політичній системі суспільства. Світова практика і вітчизняний досвід свідчать, що в житті країни, особливо в переломні моменти її історії, провідну роль відіграє молода генерація. За умов посилення соціальної активності молоді, потрібно все більше уваги приділяти цьому явищу. Універсалізм молоді проявляється в тому, що вона включена в різні стратифікаційні прошарки – соціально-професійні, територіальні, політичні, сімейно-побутові тощо.

Традиційно вивчення молодіжного середовища здійснюється в соціологічному вимірі, шляхом моніторингу його різнобічних проблем як в контексті всього суспільства, так і концентруючись на окремих його сегментах. Сьогодні досить актуальним є політологічний аналіз функціональних закономірностей, ролі специфіки та соціальної активності молоді, яка часто об'єднується в формі різноманітних рухів для реалізації власних чи загальнодержавних ініціатив. Якомога більше залучення енергії і творчого потенціалу молоді в сучасні процеси державотворення, створює кращі перспективи стабільного й динамічного розвитку українського суспільства.

Враховуючи глобальні трансформації в світі за останні десятиліття (перехід від індустріального суспільства до інформаційного, нові форми взаємовідносин між державами, що не обмежуються стереотипом “холодної війни”, інтенсивні процеси європейської інтеграції тощо), а також радикальні зміни політичного клімату в Україні спричиненні Помаранчевою революцією, (провідною силою яких була молодь), постала необхідність наукового дослідження молодіжного руху. Серед широкого спектра дефініцій феномену молоді, найоптимальнішою є та, що дає цілісне уявлення про молодь як суб'єкта розвитку суспільства. “Молодь – це суспільно диференційована соціально-демографічна спільнота, якій притаманні специфічні фізіологічні, психологічні, культурно-освітні тощо властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей” [9, с. 34]. Організуючись в специфічні соціально-демографічні об'єднання, молодіжні рухи вирізняються неординарністю світогляду, суспільним динамізмом, інноваційним потенціалом, революційною активністю.

Молодіжний рух України має глибокі історичні корені, традиції та суспільно-політичні етапи становлення. Організоване життя української молоді, як вважають деякі автори, почалося в XV–XVI ст., коли при братствах “спудеїв”, що діяли в Острозі та Львові, існували своєрідні молодіжні секції, а також “Юнацькі братства” в Острозькій Академії. На початковому етапі молодіжний рух ще не виокремлювався до рівня самостійної громадської структури. Він практично не виконував соціального замовлення молоді, не виражав її інтереси, а був зорієнтований на участь у вирішенні загальнодержавних питань, підтримці національного самовизначення українців.

Масовий громадський рух на теренах сучасної України почав розвиватися в XIX ст. Молодь, як активна соціальна структура, була основою культурницького, а згодом політичного етапу національного розвитку України. Саме студентська молодь становила більшість Кирило-Мефодіївського братства, (1846–1847 рр.), Харківсько-Київського товариства (1856–1860 рр.), “Малоросійської громади” (1861 р.) та ін. українофільських об’єднань в різних містах України. У цей період навколо ідеї української державності гуртуються радикальні об’єднання (“Молода громада”, “Молода Україна”) не тільки у великих центрах, а й у повітових селах. Студентські й молодіжні активісти ставали своєрідним будівельним матеріалом для українських політичних організацій того часу.

На початку XX ст. відбувається нове піднесення молодіжного руху в Україні. Окрім кількісного зростання молодіжних об’єднань (за перші п’ять років початку XX ст. виникло більше ста спілок, гуртків, комітетів), відбулися якісні зміни у формах діяльності: акцент робиться на вирішенні суто молодіжних проблем. Найвідомішими молодіжними організаціями того часу були “Січ” та Пласт, що організовували свою роботу на засадах скаутизму і традиціях українського козацтва. За їхньою ініціативою в 1914 р. було утворено Український легіон, що пізніше трансформувався на Українських січових стрільців. Отже, вищезгадані організації відіграли значну роль у вихованні тодішньої молоді і справили великий вплив на подальший розвиток молодіжного руху України.

У роки революції та громадянської війни на політичній арені з’являється ціла низка молодіжних організацій: Соціалістична спілка молоді, Організація анархістської молоді “Набат”, Спілка молоді лівих есерів, Комуністична юнацька спілка тощо. Однак тоталітарний режим радянської імперії не міг допустити існування плюралізму в молодіжному середовищі. До середини 20-х років усі молодіжні організації, які не розділяли комуністичної ідеології, були ліквідовані. У молодіжному русі настала ера монополії піонерії і комсомолу, діяльність яких була спрямована на виховання нового покоління будівників комунізму.

Комсомол не тільки світоглядно регламентував життя молоді, він був активним помічником і резервом партії (тобто мав політизований характер). Крім того, на думку В.Головенька: “Для комсомолу ледь не головним у роботі було вирішення соціальних проблем... Тому ЛКСМУ в 20-ті роки боровся з безробіттям серед молоді; у 30-ті – агітував її у колгоспи і на новобудови п’ятирічок; у 40-ві – відбудовував зруйноване війною народне господарство; у 50-ті – будував шахти Донбасу і направляв молодь на цілину; у 60-ті – вирощував кукурудзу; у 70-ті – будував БАМ тощо. Але необхідно підкреслити, що комсомол все ж таки більше працював над тим, щоб виконувати руками молоді замовлення держави у народному господарстві, ніж соціально захищати саму молодь” [2, с. 51]. Під час Другої світової війни молодіжний рух в Україні існував переважно у формі комсомольського підпілля. У 1956 р. було створено Комітет молодіжних організацій України, однак альтернативою комсомолу він апріорі стати не міг.

Процеси перебудови, демократизації і гласності розкріпачують молодь, сприяють пошуку нових шляхів її самореалізації. Відтоді започатковується виникнення молодіжних неформальних груп і об’єднань на основі спільних інтересів, захоплень, цінностей. Широкого розмаху набуває рух молодіжних дискусійних клубів, для яких обмін думками, наукові диспути стали не ритуалом, а нормою життя. Швидкими темпами відбувається пробудження національної самосвідомості, зростання політичної культури, соціальної активності молоді, підвищення її інтересу до історії України, вирішення культурологічних проблем, відродження духовної спадщини і традицій українського народу. Створюючи ініціативні групи для охорони природи, молодіжна громадськість проводить мітинги на захист сплюндрованого довкілля. Молодь з пасивної субстанції перетворюється на активного суб’єкта політичної діяльності, ключову детермінанту соціального розвитку.

Починаючи з 90-х років XX ст., після того як Верховна Рада прийняла акт про незалежність України, відбувається соціально-політична і громадська структуризація молодіжного руху України. Процес організаційного оформлення молодіжних організацій відбувався досить активно: 8–9 грудня 1989 р. у Київському держуніверситеті пройшов установчий з’їзд Української студентської спілки (УСС); в листопаді 1989 р. у Львові було створено Студентське братство (СБ); 26–27 травня 1990 р. в Івано-Франківську відбувся установчий з’їзд Спілки української молоді / Спілки незалежної української молоді (СУМ/СНУМ), що прийняв Статут і Програму організації; 30–31 березня 1991 р. в Києві було створено Союз українського студентства (СУС). Більшість новостворених молодіжних організацій була в опозиції до існуючої на той час влади. Перші реальні політичні випробування для молодіжного руху України відбулися під час проведення виборів до Верховної Ради України весною 1990 р. і досягають своєї кульмінації студентським голодуванням з 2 по 17 жовтня того самого року в Києві. Відтоді ейфорійно-романтичні сподівання молоді, що були породжені здобуттям самостійності України, змінюються політичним прагматизмом.

Оцінюючи молодіжний рух України на сучасному етапі, потрібно відзначити його політичну мобільність, соціальну зрілість, ідеологічний плюралізм. Разом з тим потрібно констатувати, що організаційно-світоглядне формування молодіжного середовища у нас ще не завершилося. Це пов'язане з об'єктивними обставинами, а саме:

- корумповано-олігархічний характер політичного режиму протягом 14-ти років української незалежності давав мало шансів талановитій молоді утвердитися у владних структурах, і привів до панування серед основної маси молодих людей розчарування й недовіри до органів державної влади;

- багатьом новоутвореним молодіжним організаціям досить важко позбутися мітинговості, і перейти до конструктивної діяльності;

- складне економічне становище в країні змушує молодь дбати про забезпечення свого матеріального добробуту (заробляти гроші різним способом), ніж займатися громадською діяльністю і впливати на вирішення молодіжних проблем політичними засобами, а в разі здобуття влади представниками молоді, існує велика спокуса використати її в своїх меркантильних інтересах;

- для значної частини молоді політика відіграє роль компенсації за відсутності можливості самореалізуватися в інших сферах;

- недосконалість законодавчо-правової бази в Україні, відсутність матеріальних ресурсів ускладнює визначення статусу молодіжних організацій та рухів, створення належних політичних умов та для їх самостійного розвитку.

Формування політично зрілої і соціально адаптованої молоді є результатом тривалої діяльності багатьох поколінь. У наш час дослідження молодіжних проблем стає предметом ювентології – складової частини сучасної науки про людину, яка уточнює суть та зміст поняття молоді й наголошує на тому, що нині існує потреба докорінного переосмислення молодіжної політики. До сих пір в Україні не подолані стереотипи комуністичного режиму, коли до молоді звикли ставитися як до пасивного об'єкта соціального впливу органів влади, виховних та освітніх закладів. Вважалося, що юнаки та дівчата повинні сумлінно виконувати вказівки, настанови старших, зразково вчитися і стримувати свою радикальну ініціативу. Однак насправді молоді люди прагнуть бути соціально корисними, займати своє місце в політичній структурі суспільства.

Діяльність молодіжних рухів спрямована на реалізацію та утвердження своїх інтересів і цінностей в суспільстві. Єдиного визначення поняття “молодіжний рух” в політології не існує. Його типологія здійснюється за різними критеріями: особливостями процесу виникнення і розвитку; характером соціальної бази; організаційною структурою. Разом з тим: “Типологізація молодіжних рухів має враховувати такі фактори: етнічна та расова належність їх учасників; стать учасників; регіонально-культурні особливості; вік учасників, членів організації (діти, підлітки, молодь); професійні особливості учасників (студенти, підприємці, діячі культури тощо); стан здоров'я членів організації” [6, с. 368]. Молодіжні рухи також класифікують і за чисельністю, ідеологічними, релігійними та іншими ознаками.

Через свої вікові та біологічні особливості, молодь, (разом з пенсіонерами та інвалідами), була і залишається найбільше вразливою та експлуатованою в економічному, фізичному, моральному відношеннях соціальною верствою. У діяльності молодіжних об'єднань все важливішими стають вирішення своїх соціальних питань, що передбачає широку підтримку з боку держави, яка в стосунках з молоддю має керуватися не патерналістським пафосом турботи про молоду генерацію, а принципами партнерства і співпраці. В сучасних умовах молодь – це одна з найураженіших економічно та найбезправніша соціально, яка живе в умовах підвищеної політичної напруги і психологічного дискомфорту. Як наслідок такого становища – зростання в молодіжному середовищі злочинності, наркоманії, алкоголізму, проституції. Чим успішніше державі вдається вирішувати соціальні проблеми молоді, тим молодіжні рухи будуть менш заполітизованими.

Розглядаючи молодіжний рух як одну з динамічних та мінливих форм прояву і реалізації соціально-політичної активності, О.Корнієвський зазначає: “Схильність до альтернативних форм самовизначення, більшого сприйняття емоційних стимулів становили необхідне підґрунтя для сплеску політичного радикалізму молоді, зокрема, за утвердження основних атрибутів державності, руйнації традиційних політико-владних структур. Молодь та її організації набували досвід застосування силових методів ведення політичної боротьби... Погіршення соціального почуття може привести до посилення саме радикально-політичних настроїв у молодіжному середовищі” [3, с. 46]. Тому соціальний добробут і політичний консенсус є надійними факторами стабільного розвитку як суспільства загалом, так і його молодіжного сегменту.

Молодість пов'язана з переходом від дитинства до світу дорослого життя шляхом соціалізації та адаптації, інтеріоризації норм і цінностей, творення соціальних ролей і статусів. Цей процес проявляється в

специфічно молодіжних формах поведінки і свідомості, у поняттях молодіжної субкультури, моди, музики, мови тощо. Сучасні молодіжні рухи в Україні можна назвати своєрідною “молодіжною культурою”, що містить у собі різноманітні напрямки і якісно відмінні види діяльності молоді. Саме поняття “молодіжна культура” є багатозначним. Так, залежно від ідеологічної спрямованості, вирізняють “молодіжну культуру”, “часткову молодіжну культуру”, “молодіжну субкультуру” і “контркультуру”.

Лояльне поняття “молодіжна культура” здебільшого характеризує порушення відносин між молодими людьми та їхніми батьками. Наявність серйозних конфліктів між молоддю і суспільством призводить до виникнення радикального явища “контркультура”. Світоглядно-ціннісні засади контркультури перебувають в активній чи пасивній опозиції до існуючих у суспільстві норм і цінностей. Контркультура за певних обставин може перерости у свого роду “молодіжну революцію”.

Потрібно зауважити, що поняття “неформальний молодіжний рух” не цілком тотожне терміну “молодіжна субкультура”, позаяк має ширше значення. Молодіжна субкультура – будь-яке об’єднання молоді, що має власні елементи культури, а саме: мову (сленг), символіку (зовнішня атрибутика), традиції, норми і цінності. Неформальним молодіжним рухом можна назвати неорганізовану систему молодіжних субкультур, що розглядаються у взаємозв’язку між собою і з суспільством загалом. Своєю чергою молодіжний неформальний рух є частиною ширшого середовища “андеграунду”. Хоча деякі дослідники вважають, що неформальний молодіжний рух, андеграунд і молодіжні субкультури – це явища одного порядку, чи взагалі – терміни, тотожні за своєю суттю.

Однак, з нашої точки зору, ці поняття відрізняються. Андеграунд – це контркультурний феномен, до якого належать не тільки молодіжні субкультури, але й специфічні спільноти людей, які за віком не підпадають під поняття “молодь”. Окрім того, андеграунд репрезентує не лише культурне середовище молоді, але й уособлює сукупність соціально-політичних ініціатив. Він відбиває ту суспільну активність, що не вписується в загальну соціальну і політичну систему. Молодіжні субкультури є передовими спільнотами андеграунду, що визначають його характер.

По суті, молодіжні субкультури – це результат пошуку своєрідної, нової ідентичності, створення нового стилю. Соціальними детермінантами цього стилю можуть бути романтизовані чи ідеалізовані образи іншої цивілізації чи культури (“культурні міти” або “культурні утопії”): образ чужої культури очищався від деяких рис і поповнювався власними інтерпретаціями культурних феноменів. Підґрунтям для конструювання “світоглядних мітів” вітчизняних молодіжних субкультур виступає насамперед Захід, що несе загрозу для національної ідентичності українців.

Прагнення до європейських стандартів і способу життя не повинно здійснюватися через забуття власної культури і традицій. Як зауважував в свій час В.Липинський, лише молодь, що вихована на українських традиціях спроможна подолати хаос більшовизму в Україні. “Про це тяжке завдання, – говорить мислитель, – Вам слід уже тепер думати і до нього заздалегідь приготувитись. А найкращий спосіб підготовки – це єднання від часів молодості і випробування в собі спільними силами однакового методу думання і ділання. В той спосіб Ви, молоді, ввійдете в життя як організована сила, що зможе стати ядром, біля якого відбудуватиметься кристалізація й упорядкування українського хаосу. Коли навіть у таких державно сильних націй, як Англія і Москва, ядро держави могли творити тільки люди, що спільність, єдність і організованість одержували ще в ранній молодості (звісні англійські гімназії, петербурзький пажеський корпус, кадетські корпуси і т. д.), то що ж доперва говорити про потребу такої спільності від молодечих літ у нас – нації з такими страшно слабкими державними інстинктами і традиціями” [4, с. 76].

Причина появи молодіжних субкультур спільна як для західних країн, так і для України. Молодь завжди прагне до спілкування з ровесниками, намагається втекти від екзистенційної самотності в родині, у суспільних інститутах. Цю самотність переживають як діти забезпечених батьків, так і вихідці з бідних родин. Протест західної молоді шістдесятих років відбувався під гаслом Сартра: “Вони украли в мене сенс життя!”. Окрім духовної самотності молоді людини існує і соціальний підтекст – визначення ролі та місця молоді в суспільстві. Розквіт молодіжних субкультур на Заході збігається з кризою суспільних цінностей індустріальної епохи. Молодим пропонували слухняно успадковувати приклад своїх батьків, що будували для них світ споживання і достатку. При цьому ініціативу молоді не схвалювали.

Більшість дослідників сходяться на думці, що андеграунд формується з тих, хто “випав” із суспільства (феномен дезадаптації), не вміє увійти в трудовий колектив, має конфлікти в родині. В. Тернер, аналізуючи громади західних гіпі, зарахував їх до “лімінальних спільнот”, тобто осіб з невизначеним статусом, які знаходяться під час переходу, (у нас такі структури прийнято називати маргінальними).

У періоди радикальних суспільних змін, які несуть із собою стан нестабільності, посилюється не тільки суспільна, а й духовно-психологічна криза людей. “Психологічна аномія, – за Р. Макайвером, – це стан свідомості, коли почуття соціальної згуртованості руйнується чи надзвичайно послаблюється, ... така людина позбавлена почуття спадкоємності, обов’язку. Аномічна людина стає духовно стерильною, відповідальною тільки перед собою. Вона скептично ставиться до життєвих цінностей, її єдиною релігією стає філософія заперечення” [5, с. 12]. Багато людей в перехідних суспільствах проходять через аномію та контркультурний стан (потрапляють у зону дій контркультури).

На пострадянському просторі російськими вченими виділяються такі типи молодіжних субкультур:

За ціннісними орієнтаціями:

- романтико-ескапістські (гіпі, толкієністи, за деякими винятками байкери);
- гедоністично-розважальні (мажори, рейвери, репери тощо);
- кримінальні (гопники, урла);
- анархо-нігілістичні чи радикально-деструктивні (панки, металісти, сатаністи).

За історичним критерієм:

- традиційні, що мають довгу історію в країні (гіпі, панки, бітломани тощо);
- нові молодіжні формування, які виникли упродовж останнього десятиліття (толкієністи, уніформісти, металісти тощо).

На підставі цієї типологізації можна коротко охарактеризувати деякі молодіжні субкультури, що відіграли значну роль у становленні цілого покоління людей.

У другій половині минулого століття явище гіпі стало тим середовищем, у якому вирости найрізноманітніші “нові” молодіжні субкультури. Воно дало поштовх не тільки молодіжним протестам, а й привнесло ідеали толерантності та розкнутості в сучасне суспільство. Молодіжна субкультура гіпі займається творчим пошуком і перманентним духовним протестом проти несправедливості держави і суспільства. При цьому сленг і символіка, відокремлюючись від зовнішнього світу, становлять основу внутрішнього комунікативного середовища. Це свого роду знаковий код, за кольором, стилем, розміром якого можна визначити не тільки приналежність до певної тусовки, але й індивідуальні характеристики господаря.

Романтико-ескапістські типи молодіжних субкультур характеризуються орієнтацією на створення паралельного світу, свого роду “міту”. Фактично це втілення в життя слів В.Шекспіра: “Увесь світ – театр, а люди в ньому – актори”. Ця субкультура створює свій паралельний “світ”, у якому “ховається” від реалій суспільства.

Релігійно-містичні молодіжні субкультури є синтезом містичних і релігійних культів із традиціями і цінностями окремих молодіжних субкультур. Серед представників цього типу молодіжних субкультур яскравим прикладом є “братерство кандидатів у справжні люди” (БКСЛ), що є симбіозом утопічно-комуністичних ідей, релігійної практики і психологічної обробки.

Гедоністично-розважальні субкультури ще називають музичними молодіжними субкультурами. Здебільшого їхні адепти складаються з підлітків, котрих об’єднують спільні музичні смаки, легке, безтурботне ставлення до життя, прагнення жити сьогоднішнім, “прикид” (особливості зовнішнього вигляду, одягу та рухів). Необхідно відзначити, що такі молодіжні об’єднання не стійкі і залежать від популярності музичних напрямків.

Початок епатажно-протестним субкультурам поклали панки. Саме вони стали пропагандистами ідеї “шок-протесту”. Пізніше цю ідею підхопили металісти, трешери, сатаністи. Окремо в цій когорті стоять байкери, які віддають перевагу романтиці мандрів. Треба наголосити, що епатажно-протестні субкультури часто переходять у радикально-деструктивні, їхня приналежність до першого чи другого типу визначається лише мірою неприйняття навколишнього середовища і готовністю до силових дій.

До радикально-деструктивного типу субкультури можна зарахувати ті молодіжні субкультури, що мають чітку лінію асоціальної поведінки й орієнтовані на застосування силових методів. Тут простежується “конфлікт модерного з традиціями. Молодому поколінню не чужі традиції нації, до якої вони належать, але їм чужі архаїчні форми їх вираження. Молоді завжди властивий потяг до нових, революційних форм самореалізації” [7, с. 1320]. Зазвичай серед них діють різноманітні політичні організації, що намагаються перетягнути їх на свій бік, політизуючи їхню діяльність.

Гакери (“зламувачі”) є новим типом молодіжної субкультури. По суті, в Україні вона тільки формується, у зв’язку із нерозвиненістю інформаційних комунікацій і комп’ютеризації. У спеціалізованому середовищі поняття “гакер” має доволі вузьке значення, цим терміном зазвичай називають комп’ютерного злочинця, який “зламує” сайти, обманює банківські системи охорони, запускає в мережу віруси. Субкультура гакерів перебуває

на етапі становлення.

Термін “кракер” точніше передає західне розуміння цієї субкультури. Кракери – це ті, хто робить світ віртуальної реальності доступним для всіх бажаючих. Переважно вони ламають захисні коди на ліцензійних іграх, роблять доступними платні сайти й Інтернет. Існують так само ламери і геймери; перші проводять значну частину свого часу біля комп’ютера, але не мають досить знань про нього, другі – фанати віртуальних ігор. Саме другий тип може претендувати на статус молодіжної субкультури.

Майбутнє нашої держави, її історична перспектива багато в чому обумовлені громадянською позицією молоді. Стратегію розвитку українського суспільства визначає політично активна, кваліфікована і патріотично свідомо молодь. Однак сьогодні відбувається не стільки політична соціалізація молоді, скільки непрехована і відкрита боротьба політичних партій за переманювання на свій бік молоді, вербування її до участі в разових політичних акціях. Лише незначна кількість нинішніх політичних партій мають молодіжні осередки і вироблену для них програму дій. “Безперечно, що еволюція багатопартійності в Україні до виходу на політичну арену двох–трьох політично респектабельних партій (за західним зразком) зумовить і подальшу генезу українського молодіжного руху” [1, с. 139]. Соціально-політична зрілість сучасного молодого покоління визначається тим, наскільки здатне воно виконувати свою місію: сприяти формуванню громадянського суспільства, демократичної правової держави, вирішувати економічні, духовно-моральні проблеми.

Справжнім демократичним тестом на політичну зрілість для української молоді стала Помаранчева революція кінця 2004 р. Йдучи в авангарді революційних подій, молодь студентського віку гідно склала цей іспит. Під час мирних протестів молодь засвідчила свою готовність до самопожертви, бути провідником соціально-політичних змін, проявила себе як перспективний чинник демократизації українського суспільства, показала спроможність уособлювати майбутнє нації.

Треба відзначити ефективні дії молодіжних рухів під час Помаранчевої революції, серед яких впливовими були “ПОРА!”, “Чиста Україна”, “Студентська хвиля” та ін. Вони започаткували безстрокову студентську акцію громадської непокори під назвою “Свободу не спинити”. Найбільшу ініціативу демонструвала “ПОРА!”, яка в своїх агітаційних матеріалах декларувала, що: “...стала сірником, який запалює багаття спротиву злочинному режиму, активізує народ (молодь) на боротьбу, перетворює людей на свідомих громадян, які здатні замислитись над своїм буттям і взяти безпосередню участь у змінах на краще. Довгостроковою метою “ПОРИ!” є побудова в Україні громадянського суспільства, демократизація суспільних процесів, наближення влади до народу” [10]. Трансформувавшись в політичну партію, “ПОРА!” продовжила змагання за владу на виборах 2006 р. Однак достатньої підтримки громадян для проходження в парламент вона не дістала, бо відокремилась від табору “помаранчевих сил”.

Загалом амбіційні устремління є природними для революційної молоді, яка виступає привабливим технологічним ресурсом під час будь-яких виборчих кампаній. Залучити молодіжні рухи на свій бік прагне кожна політична сила, що намагається успішно провести виборчі перегони. В Помаранчевій революції молоде покоління стало промотором і рушійною силою політичних акцій протесту, зробило істотний внесок у вирішення поставлених завдань революції. Це не лише свідчить про політичну активність молоді, а й уособлює глибокий державотворчий сенс. Адже свідомо підтримка молоді демократичних змін значною мірою гарантує їх незворотність.

Для молоді завжди притаманний субкультурний потенціал, але в українських політичних реаліях він проявлявся не в стихійно-радикальних чи епатажно-протестних формах. Молодіжні рухи спрямували своє емоційне піднесення і революційну енергію в конструктивне русло, показавши новий вимір політичної свідомості – вільної від стереотипів минулого і налаштованої на жертвний захист суверенітету своєї держави. “Помаранчева революція дала потужний національний імпульс. Вона показала старшим українцям абсурдність тієї ситуації, коли вони соромляться бути українцями. Вона явила нам прекрасних молодих людей, які пишаться тим, що вони українці. Для них не ритуальними деклараціями звучали Ющенкові слова про те, що бути українцем – це велика престижність і велика гордість” [8, с. 59]. Українська молодь пройшла випробування Помаранчевою революцією та парламентськими виборами 2006 р., під час яких засвідчила не просто свою політичну активність, а продемонструвала високий рівень патріотизму, прагнення позбутися авторитарного режиму і жити у вільній, демократичній державі.

Підводячи підсумки, можна констатувати, що молодіжні рухи в Україні мають свої особливості. Вони зумовлені сучасним етапом радикально-революційних перетворень в українському суспільстві, його культурною неоднорідністю, кризою влади. У найскрутнішому становищі опиняється саме молодь, яка стає жертвою кардинальних соціальних змін. Щоб запобігти таким явищам в майбутньому, молодь повинна мати

дієві структури впливу на політику для захисту своїх інтересів. Залучення молодого покоління у всі сфери суспільного життя видається актуальним на сучасному етапі розвитку української державності. Значною мірою ефективність нинішньої політики визначатиметься тим, чи вдасться їй задіяти молодь до конструктивної співпраці з владою. Адже в середовищі молодіжних об'єднань відбувається селекція та становлення нових політичних лідерів, вироблення альтернативних проєктів державотворення. Будучи джерелом формування правлячої еліти, молодіжні рухи мають зайняти належне місце в політичній системі суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булавін О., Корнієвський О. Молодь і майбутнє сучасних політизованих громадських об'єднань // *Політологічні читання*. – 1992. – № 4. – С. 128–139.
2. Головенько В. Діяльність молодіжних об'єднань щодо вирішення соціальних проблем молоді на різних етапах розвитку молодіжного руху України // *Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. “Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі (теоретичні і методичні питання)”*. – К., 1993. – С. 50–52.
3. Корнієвський О. Соціально-політична активність молоді в сучасну добу // *Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. “Проблеми розвитку соціології на сучасному етапі (теоретичні і методичні питання)”*. – К., 1993. – С. 45–47
4. Липинський В. Націоналізм, патріотизм, шовінізм. Лист до Б. Шемета від 12 грудня 1925 р. // *Сучасність*. – 1992. – № 6. – С. 76–78.
5. Міщенко М. Нестабільність суспільства як чинник формування свідомості української молоді наприкінці ХХ – початку ХХІ сторіччя. // *Молодь України у дзеркалі соціології*. – К.: УІСД, 2001. – 210 с.
6. *Політологічний енциклопедичний словник*. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
7. Сич О. Перспективи і шляхи націоналістичної молодіжної політики // *Визвольний шлях*. – 1995. – № 11 (572). – С. 1319–1323.
8. Слабошпицький М. *Пейзаж для помаранчевої революції. Хроніка-колаж*. – К., 2005. – 260 с.
9. Черниш Н. *Соціологія: Курс лекцій*. – Львів: Кальварія, 1996. – Вип. 4. – 77 с.
10. <http://www.kuchmizm.info>.

Віта Грицанюк

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДНЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

© Грицанюк В., 2006